

PRIRUČNIK ZA POLAGANJE STRUČNOG ISPITA U OBLASTI
OBEZBJEĐENJA PRITVORENIH I OSUĐENIH LICA

OBLAST

KRIMINALISTIKA

Pripremio:
Nenad Vojinović

OSNOVNA OBILJEŽJA KRIMINALITETA

Pojam, nastanak i razvoj kriminaliteta

Kriminalitet je pojava u društvu i manifestuje se u vršenju društveno opasnih djela i pogađa osnovna društvena dobra i vrijednosti.

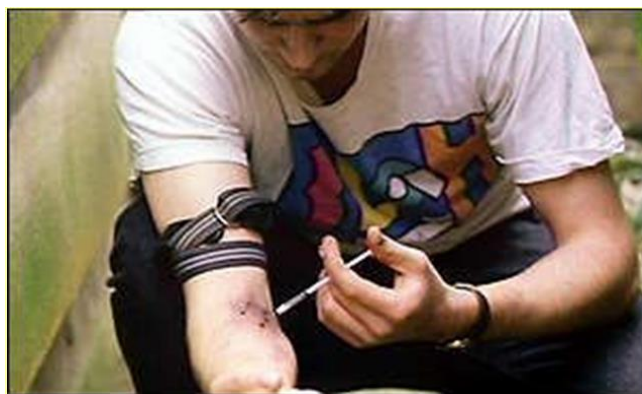
Postoji u svim zemljama i svim društvenim zajednicama, bez obzira na njihovo društveno ekonomsko uređenje i njihov politički sistem. Kriminalitet pogađa osnovna društvena dobra i vrijednosti.

To je pojava u društvu, koju društvo kao takvu sankcioniše jer nosi obilježja opšte opasne pojave koja izaziva štetne posledice po interes države, a njen sadržaj su negativna ljudska ponašanja koja su Krivičnom zakoniku predviđena kao krivična djela.

Kriminalitet je skup krivičnih djela učinjenih na određenom području i za određeno vrijeme. Kriminalitet kao negativna društvena pojava nanosi velike materijalne štete, dovodi do ličnih i porodičnih tragedija. Pored toga izaziva velike izdatke društva za organizaciju i održavanje posebnih organa, organizacija i ustanova za borbu protiv kriminaliteta.

Uzroci kriminaliteta su mnogobrojni a kao najčešći uzimaju se:

- siromaštvo
- nezaposlenost
- nedovoljna razvijenost društva
- ekonomske krize
- degradiranje porodice
- političke krize
- ratni sukobi
- alkoholizam
- narkomanija (Sl.1)
- druge socijalno-patološke pojave
- loša efikasnost policije
- urbanizacija

Sl.1

Ima shvatanja da su uzroci kriminalnog ponašanja endogenog karaktera i da su vezani za samu ličnost učinioca krivičnog djela, što se ne može poricati, ali su svakako u sadejstvu sa već navedenim uzrocima (spoljnim). Kriminalitet se može javiti samo na osnovu uslovljenosti i povezanosti jednog i drugog faktora, u kome dominantnu snagu imaju spoljni uticaji.

Klasifikacija učinilaca krivičnih djela

Učinioci krivičnih djela se međusobno razlikuju po strukturi ličnosti, po motivima izvršenja djela, po istrajnosti i upornosti u vršenju krivičnih djela, po sposobnosti da prikriju tragove izvršenja, po načinu ponašanja nakon izvršenja djela, po mogućnosti da se utiče na njihovo antidruštveno ponašanje, po stepenu njihove društvene opasnosti, po doslednosti u orijentaciji na pojedina djela, po načinu izvršenja djela.

Kriminalistička klasifikacija obuhvata:

- **primarne učinioce**
- **povratnike**
- **profesionalce**
- **specijaliste**
- **međunarodne kriminalce**

Primarni učinioci su lica koja su jednom izvršila krivično djelo, kojima su jednom izrečena krivična sankcija. Oni krivična djela čine najčešće iz nehata, u afektu ili provocirajućoj situaciji. Čak i kod umišljajnih primarnih učinilaca krivičnih djela, odluka da se izvrši krivično djelo, po pravilu, nastaje spontano, odnosno iznenada, isprovocirana nekim spoljašnjim faktorima-uslovima, a sam kriminalni akt je, po pravilu, nevješt i riskantan.

Povratnici su već ranije osuđivane osobe, koji ponovo vrše krivično djelo. To je najdirektnija manifestacija sklonosti prema vršenju krivičnih djela. Kriminalistički značaj je prisutan sa aspekta sprečavanja vršenja krivičnih djela, preduzimanja i sprovođenja kriminalističke kontrole, radi rasvjetljavanja krivičnih djela, pronalaženja i hvatanja učinioaca krivičnog djela. Osim toga, povratak, kao tipična manifestacija sklonosti prema vršenju krivičnih djela, predstavlja osnov za preduzimanje mjera pojačanog nadzora.

Profesionalci su osobe čiji je izvor egzistencije vršenje krivičnih djela. Oni vrše krivična djela u smislu profesije, zanimanja. Za njih je karakteristično da se nikada ne bave nekim radom. Svako usavršavanje ili stručno osposobljavanje stavljeno je u funkciju životnog opredjeljenja-kriminal.

Sl.3

Pažljivo biraju objekat napada, planiraju izvršenje krivičnog djela, ispoljavajući veliku spretnost i vještinu u izvršenju. Stalno mijenjaju svoje prebivalište i boravište, služe se savremenim tehničkim sredstvima, najčešće u sferi imovinskog kriminaliteta (Sl.3). Kriminalnu djelatnost po pravilu vrše u grupama, dobro su povezani. Njihovu djelatnost obično prati nasilje kako prema žrtvi tako i prema policiji.

Specijalisti su učinioci krivičnih djela, koji se uglavnom opredjeljuju za vršenje istovrsnih krivičnih djela. U svojoj specijalizaciji ograničavaju se samo na određeno krivično djelo ili određene oblike krivičnih djela.

Pod specijalizovanošću smatramo stručnost u izvršenju krivičnog djela primjenom određenih metoda i sredstava, korišćenjem određenih okolnosti za vršenje krivičnog djela i izborom mjesta i vremena. Imaju njima samo svojstven način izvršenja, po čemu se i mogu raspoznati, i na osnovu čega se otkrivaju. Kriminalisti kažu da je način izvršenja njihova "**fotografija**" koju ostavlja na licu mjesta. U otkrivanju ovih počinitelja koristi se takozvana "**modus operandi**" evidencija, ili evidencija učinilaca krivičnih djela po načinu izvršenja.

Međunarodni kriminalci su osobe koje svoju kriminalnu djelatnost razvijaju i organizuju na prostoru više država. U toj aktivnosti pogoduju im sve bolje saobraćajne veze, ekonomske integracije, bezvizni režimi, brži prevoz robe i putnika, razvoj turističke privrede i dr. Posebnost ovih učinilaca jeste njihova međusobna povezanost i organizovanost.

SUPROTSTAVLJANJE KRIMINALITETU

Uspješnom suprotstavljanju kriminalitetu pretpostavka je poznavanje kriminaliteta, te zato se izučava struktura, klasifikacija, dinamika kriminaliteta i njegovi pojedini oblici. Izučavaju se i utvrđuju neposredni uzroci i uslovi kriminalnog ponašanja, objektivni i subjektivni i faktori koji ga prouzrokuju. Proučavaju se vremenske i prostorne dimenzije kriminaliteta u cilju izgrađivanja strategije njegovog suzbijanja. Polazeći od ovih pretpostavki, proučava se opšta strategija borbe protiv kriminaliteta kao individualne i masovne pojave.

Jedan od osnovnih uslova efikasnijeg suprotstavljanja kriminaliteta je eliminisanje uzročnika, što je prije svega dužnost države i njenih subjekata. Organizovana borba protiv kriminaliteta odvija se na 2 sektora:

- *sektoru prevencije*
- *sektoru represije*

Prevencija obuhvata skup mjera usmjerenih na otkrivanje i otklanjanje uzroka i uslova nastajanja kriminaliteta, kao i preduzimanje mjera koje sprečavaju ili ublažavaju djelovanje onih činilaca koji pogoduju razvoju kriminaliteta. To su prije svega socijalno preventivne mjere resocijalizacije. Pored ovih mjera, u sistemima mjera za suzbijanje kriminaliteta preduzimaju se i mjere represije kao nužne, a i nezamjenljive u ovom momentu.

Represivna aktivnost se odvija propisivanjem i primjenom krivičnih sankcija prema učinocima krivičnih djela. Pored kazne, javljaju se i druge sankcije – mjere upozorenja (uslovna osuda, sudska opomena) mjere bezbjednosti i vaspitne mjere, kazna ostaje i dalje, ali se mijenja i od mjere zastrašivanja i ispaštanja se pretvara u mjeru prevencije i resocijalizacije. Represija je povjerena specijalizovanim državnim organima kao što su policija, tužilaštvo, sud, zavod za izvršenje krivičnih sankcija. U razvoju mehanizma prevencije posebna uloga pripada kriminalistici.

Borba protiv kriminaliteta nameće državi raznovrsne i složene mjere i postupke. Sama borba sračunata je na preventivno dejstvo i na represivno reagovanje protiv kriminaliteta, tj. protiv njegovih pojavnih oblika.

Osnovni subjekti suprotstavljanja kriminalitetu su:

Policija je nosilac djelatnosti u vezi sa otkrivanjem i prijavljivanjem krivičnih djela, pronalaženjem i hvatanjem učinilaca krivičnih djela i njihovim predavanjem nadležnim organima (Sl.4). Svu ovu aktivnost policija preduzima samoinicijativno i to je njena primarna i kontinuirana djelatnost. Za otkrivanje i rasvjetljavanje krivičnih djela primarno je nadležna policija. Funkcija policije je da dođe do podataka, činjenica koje upućuju, odnosno, potvrđuju da je izvršeno krivično djelo i da je učinilac tog krivičnog djela određeno lice. U otkrivanju krivičnih djela i

Sl.4

njihovih učinilaca, policija pored pravnih pravila primjenjuje i pravila kriminalistike, koja u suštini čini sadržaj pravnih normi koje uređuju postupak rasvjetljavanja jedne konkretne krivične stvari.

Tužilaštvo je državni organ koji preduzima mjere krivičnog gonjenja učinilaca krivičnih djela. Ovlašćenja tužilaštva obavlja sam državni tužilac, koji gonjenje preduzima po službenoj dužnosti.

Gonjenje preduzima prijemom pismenih ili usmenih obavijesti-prijava ili na osnovu sopstvenog saznanja. Državni tužilac je gospodar predkrivičnog postupka, a njegov rad i saradnja sa policijom je znatna. Po njegovom zahtjevu policija je obavezna da preduzima određene radnje i mjere i druge aktivnosti predviđene ZKP-om.

Sud je državni organ pravosuđa, kome je povjerena funkcija suđenja. Sudi u krivičnoj stvari u zakonito pokrenutom i sprovedenom krivičnom postupku, izriče učiniocu krivičnog djela za učinjeno krivično djelo krivičnu sankciju. U tom zakonito pomenutom i sprovedenom krivičnom postupku sud u izvršenju funkcije suđenja utvrđuje da li je počinjeno djelo krivično djelo, da li je određeno lice učinilac tog krivičnog djela, ako jeste, je li krivično odgovoran ili ne. Ako je krivično odgovoran izreći će mu sankciju srazmjerno prirodi, vrsti ili težini krivičnog djela. Sud je jedini organ kome je povjerena funkcija suđenja.

Zavodi za izvršenje krivičnih sankcija su ustanove u kojima se po odlukama Suda izdržavaju izrečene kazne. U njima se preduzimaju mjere prevaspitanja s ciljem da se osuđena lica vrata društveno korisnoj djelatnosti.

Ostali subjekti suprotstavljanja kriminalitetu su:

Interpol i Europol

Carinska služba

Organi vojne bezbjednosti

Inspeksijski organi

Finansijska policija

MEĐUNARODNA POLICIJSKA SARADNJA (INTERPOL)

Međunarodna policijska saradnja ovih dana je vrlo važna za sprječavanje, otkrivanje i za istragu mnogih krivičnih djela, pogotovo organizovanog kriminala. Trenutni rad mnogih međunarodnih policijskih organizacija u velikoj mjeri se bavi pitanjima javne bezbjednosti i terorizma, organizovanog kriminala, trgovine nezakonitim drogama, trgovine oružjem, trgovine ljudima, pranja novca, finansijskog kriminala visokih tehnologija kao i korupcije.

Interpol je međunarodna organizacija kriminalističke policije osnovana u cilju globalnog poboljšanja i uspostavljanja saradnje kriminalističke policije.

Pošto su tehnička dostignuća skupila svijet u jedno globalno selo bez državnih granica, kriminalci su brzi u iskorišćavanju tehnologije. Sa eskalacijom ozbiljnih transnacionalnih zločina, potreba za globalnom policijskom saradnjom nikada nije bila veća.

Misija Interpola

Misija Interpola je da promoviše međunarodnu saradnju, npr. da pomogne pripadnicima raznih policijskih službi, zemalja, govornih područja i kultura da ostvare saradnju i rade zajedno u cilju rješavanja krivičnih djela. Zbog nepristrasne uloge koju mora odigrati na međunarodnom nivou, njegov Ustav ne dozvoljava angažovanje po pitanju bilo kakve aktivnosti političkog, vojnog, religijskog ili rasnog karaktera.

Interpol se bori samo protiv međunarodnog kriminala a ne protiv nacionalnog kriminala, Interpol se ne bori protiv kriminala koji su planirani ili izvršeni na jednu zemlju ni za vođenje istrage protiv izvršioca ako se ona lokalizovala na istu zemlju.

Rad Interpola pokriva mnogo specijalizovanih oblasti ali je trenutni rad u velikoj mjeri povezan sa javnom bezbjednošću i terorizmom, organizovanim kriminalom, nedozvoljenom proizvodnjom i prometom droge, krijumčarenjem oružja, trgovinom ljudima, pranjem novca, finansijskim kriminalom visokih tehnologija kao i korupcijom.

POJAM, PREDMET I ZADACI KRIMINALISTIKE

Kriminalitetu kao negativnoj pojavi, društvo se suprotstavlja mehanizmima represije i prevencije.

Kriminalistika se definiše kao nauka koja proučava, pronalazi i usavršava naučne i na praktičnom iskustvu zasnovane metode i sredstva radi otkrivanja krivičnih djela, pronalaženja i hvatanja učinilaca krivičnih djela.

Kriminalistika prikuplja, obrađuje, ocjenjuje korišćenje kriminalistički relevantnih informacija u cilju otkrivanja, rasvjetljavanja i sprečavanja vršenja krivičnih djela.

Pod relevantnom informacijom podrazumijevamo svaku informaciju (podatak) koji proizilazi iz bića krivičnog djela, odnosno koja je posredno ili neposredno vezana za krivično djelo i učinioca krivičnog djela. Izučava praksu suzbijanja i sprečavanja kriminaliteta i nudi najsvrsihodnija pravila, metode i sredstva u suzbijanju i sprečavanju.

Predmet i zadaci kriminalistike

Predmet kriminalistike je konkretni krivični događaj i okolnosti koje nagovještavaju njegovo nastupanje i sprečavanje nastajanja krivičnog događaja.

Zadatak kriminalistike je:

- da ispituje i utvrđuje kako se vrše krivična djela
- utvrđuje načine prikupljanja, pronalaženja fiksiranja i ispitivanja da je krivično djelo izvršeno
- da uči kako se na temelju pronađenih tragova utvrđuje i hvata učinilac krivičnog djela

- da upućuje na svrsishodna sredstva u prevenciji kriminaliteta

Kriminalistika kao naučna disciplina dijeli se na:

- ***kriminalističku taktiku***
- ***kriminalističku metodiku***
- ***kriminalističku tehniku***
- ***kriminalističku operativu***

Podjela se koristi radi lakšeg razumijevanja i izučavanja sadržaja kriminalistike, dok u praktičnom postupanju djeluju jedinstveno.

»ZLATNA« PITANJA KRIMINALISTIKE

Osnovna »**zlatna pitanja kriminalistike**« odnose se na otkrivanje izvršilaca krivičnog djela i rasvjetljavanje krivičnog događaja u potpunosti. O svim incidentnim događajima, kao uostalom o svim zapažanjima i svim dešavanjima, zatvorski policajci sastavljaju službenu zabilješku. Službena zabilješka mora dati odgovore na devet zlatnih pitanja kriminalistike:

1. ŠTA SE DESILO?

Pitanje koje se nameće neposredno po saznanju za neki **događaj**. Ukoliko se radi o krivičnom djelu koje se goni po **službenoj dužnosti**, službenici policije dužni su da preduzmu potrebne mjere s ciljem da se pronađe učinilac krivičnog djela i spriječi njegovo bjekstvo ili skrivanje, da se otkriju i obezbijede tragovi krivičnog djela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, odnosno da se prikupe sva obavještenja koja bi mogla biti od koristi za uspješno vođenje krivičnog postupka. Odgovor na ovo pitanje treba da sadrži činjenicu da li incidentna situacija ima elemenata krivičnog djela i kojeg. Ako nema obilježja krivičnog djela, onda prestaje policijska aktivnost i takva situacija je samo u nadležnosti zatvorskog sistema.

2. GDJE SE DESILO?

Svaki događaj se dešava na određenom prostoru i u određenom vremenu. **Mjesto događaja** ima višestruki značaj jer se na tom mjestu mogu pronaći predmeti i tragovi izvršenja, odnosno zateći lica koja su u vezi sa događajem (oštećeni, žrtva, očevidac, učinilac). »**Lice mjesta**« predstavlja prostorni okvir za preduzimanje niza kriminalističkih mjera i radnji (obezbjeđenje lica mjesta, uviđaj, prikupljanje obavještenja, rekonstrukcija događaja i dr. Sl.6). Odgovor na ovo pitanje je: mjesto zbivanja radnje, gdje je nastupila posljedica, gdje se mogu naći tragovi, predmeti i sredstva izvršenja. Kod pojedinih krivičnih djela, mjesto izvršenja predstavlja sastavni dio **MOS-a** (specifičnog načina izvršenja).

Sl.6

3. *KADA SE DESILO?*

Utvrđivanje vremena izvršenja (dan, mjesec, godina, čas, doba dana, atmosferske prilike) je od značaja za rasvjetljavanje krivičnog događaja.

Vrijeme izvršenja kod pojedinih krivičnih djela je element **MOS**-a.

Provjera **alibija** ne može se uspješno sprovesti ukoliko prethodno nije utvrđeno vrijeme izvršenja krivičnog djela za koje je određeno lice osumnjičeno. Utvrđivanje uzrasta učinioca, njegove uračunljivosti kao i momenta od kojeg počinje da teče rok zastarjelosti krivičnog gonjenja kao odlučujući kriterijum uvažava vrijeme preduzimanja radnje krivičnog djela.

Pojedina krivična djela mogu da dobiju privilegovani oblik samo kada je ispunjen i uslov da su izvršena u određeno vrijeme (pri ubistvu na mah – neposredno poslije napada ili urađena dok postoji stanje jake razdraženosti izazvan napadom ili teškim vrijeđanjem, pri ubistvu djeteta na porođaju).

4. *KAKO SE DESILO (način izvršenja krivičnog djela)?*

Pojedina krivična djela vrše se na različite načine. Način na koji je nastao i odigrao se kriminalni događaj može biti pouzdana indicija o motivu, godinama starosti, profesionalnim znanjima učinioca. Specifičnost u načinu izvršenja može da ukaže na međusobnu povezanost djela na čijem se rasvjetljavanju radi sa nekim ranije učinjenim krivičnim djelom što je posebno značajno ako su učinioci povratnici, specijalizovani za vršenje određenih krivičnih djela.

Način izvršenja može biti i jedno od okolnosti koja određenim krivičnim djelima daje teži kvalifikovani oblik (pri ubistvu na svirep i podmukao način, pri silovanju na naročito svirep i ponižavajući način).

5. *SA ČIME JE IZVRŠENO krivično djelo ili prekršaj?*

Sredstva izvršenja su raznovrsna a uslovljena su prirodom i vrstom krivičnog djela. Pronalaženjem sredstva izvršenja (Sl.8 i 9) i njihovih tragova tokom kriminalističke obrade su veoma značajna indicija o motivu, znanju i vještinama učinioca.

Sl.8

Na predmetima izvršenja mogu se naći različiti tragovi, pa i oni na osnovu kojih se može izvršiti pouzdana identifikacija učinioca.

Sl.9

6. *KO JE IZVRŠIO krivično djelo ili prekršaj?*

Mnogobrojna krivična djela vrše se na način, u vrijeme ili na mjestu koji otežava rad na otkrivanju i rasvjetljavanju, tako da veoma često nije lako utvrditi odgovor na pitanje ko je učinilac.

Učinilac krivičnog djela ili prekršaj smatra se poznatim u slučaju kada službenik zaticanjem na djelu, prijavom ili na neki drugi način utvrdi postojanje osnovane sumnje da je određeno lice učinilo krivično djelo.

U principu kada se prikupe podaci, činjenice i dokazi o krivici određenog lica dobija se odgovor na ovo pitanje.

7. ZAŠTO JE IZVRŠENO?

Odnosi se na **motiv** učinioca. Kod nekih krivičnih djela teško je utvrditi motiv, već ga je i teško pretpostaviti. Teškoće oko utvrđivanja motiva otežavaju i rasvjetljavanje krivičnog djela ili prekršaja.

Posebno je važno u slučajevima nepoznatog učinioca, kada motiv izvršenja, može poslužiti kao značajna indicija i biti osnov za određivanje kruga mogućih izvršilaca.

8. SA KIME JE IZVRŠENO?

Odgovor obuhvata da li je u izvršenju krivičnog djela učestvovao jedan ili više učinilaca. Sa aspekta otkrivanja ovo saznanje znatno doprinosi rasvjetljavanju krivičnog djela pogotovu ako imamo **pomaganje, podstrekavanje, organizovanje** i tome slično.

9. NAD KIM JE IZVRŠENO?

Pitanje se odnosi na **žrtvu tj. oštećenog**. Žrtva tj. oštećeni ne rijetko doprinosi izvršenju krivičnog djela. Taj viktimološki aspekt često kao pratilac olakšava rasvjetljavanje. Pored toga i sam objekat napada, može biti izvor saznanja o učiniocu.

INDICIJE KAO OSNOV POSTUPANJA

Indicije su utvrđene činjenice čija istinitost ne može biti sporna. Kao nesporne ukazuju na moguće postojanje krivičnog djela ili prekršaja. Pored toga, indicije upućuju na okolnosti koje mogu biti vezane za krivično djelo tj prekršaj ili učinioca. Kao takve indicije su pokretači usmjerivači operativne aktivnosti, i orijentacija za postavljanje verzija o mogućem krivičnom djelu tj prekršaju ili učiniocu i drugim bitnim okolnostima. To su činjenice koje bude sumnju ili upućuju na osnov sumnje. To su prve početne informacije zato one prije svega imaju operativni značaj a ne i vrijednost dokaza. **Indicije nijesu dokaz**, one samo posredno ukazuju na mogućnost. *Na osnovu indicija započinje operativna aktivnost u određenom pravcu.*

Indicije nastaju prije izvršenja, za vrijeme i poslije izvršenja krivičnog djela ili prekršaja.

Činjenice koje imaju indicijalni karakter (kriminalističko-operativne indicije) su:

Motiv

Pod **motivom** krivičnog djela podrazumijevamo pobudu koja se javlja u određenim okolnostima a koja je povod za oslobađanje latentnih nagona koji podstiču preduzimanje određenih radnji radi zadovoljenja tih želja. Najčešći motivi su:

- koristoljublje
- osveta
- ljubomora
- zadovoljenje seksualnih nagona
- motiv političke prirode
- patološki motiv

Kad utvrđujemo motiv krivičnog djela, uvijek polazimo od toga da li motiv, koji se pretpostavlja, ima snagu da pokrene učinioca na djelo, da li motiv i djelo uopšte stoje u nekom odnosu.

Uzimaju se kao polazište: vrsta krivičnog djela, ili prekršaja napadnuti objekat, vrijeme, mjesto, sredstvo i način izvršenja, kao i druge okolnosti.

Karakter

Karakter je trajna psihofizička crta ličnosti koja treba, u skladu sa odgovarajućim regulativnim principima, da kontroliše čovjekove reakcije, zbog čega se javlja kao značajna orijentaciono-eliminaciona indicija. Učinjeno djelo može, u većoj ili manjoj mjeri, biti pokazatelj ličnosti učinioca (njegove podmuklosti, brutalnosti, svireposti, sadizma, perfidnosti, temeljitosti, dovrtljivosti, lukavstva, hladnokrvnosti, kolebljivosti, podvodljivosti i sl.). Ova okolnost je od naročitog značaja prilikom otkrivanja i razjašnjavanja krivičnih djela ili prekrkoja koji se rjeđe dešavaju, pri čemu objekat napada, mjesto, vrijeme, način i sredstva izvršenja pokazuju izvjesne specifičnosti. U takvim situacijama je, po pravilu, najvažnije dati ispravan odgovor na pitanje: **"ko je bio u stanju da učini dato krivično djelo ili prekršaj?"**. Treba, međutim, voditi računa da učinjeno krivično djelo ili prekršaj može biti u protivrječnosti sa opštim crtama ličnosti i ranijim ponašanjem lica. Ovo je naročito važno u slučaju kada je izvršenje djela ili prekršaja praćeno sticajem neuobičajenih okolnosti. S druge strane, činjenje dobrih djela i korektno ponašanje može biti samo paravan iza koga neko skriva svoju pravu ličnost i trajno kriminalno djelovanje.

Ispoljavanje volje za izvršenje krivičnog djela ili prekršaja

Učinilac često ispoljava svoju odluku za izvršenje i prije izvršenog djela. Otvoreno govori u svom društvu (da će se osvetiti, da neće zaboraviti nanесenu uvredu i dr.). Pita za savjet, traži saučesnike, traži unaprijed kupca za robu, nabavlja sredstva za izvršenje krivičnog djela, prekršaja ili bjekstva.

Preduzima i priprema radnje kao što su:

- ispitivanje okoline
- otklanjanje određenih prepreka ili nabavka za njihovo savlađivanje

Obezbjeduje se od iznenađenja, priprema skice sredstava za komunikaciju, vrši permanentno osmatranje.

Ispoljavanje znanja, navike i vještine

Do ovih podataka obično se dolazi tokom uviđaja. ***Prilikom izvršenja učinilac je ostavio tragove koji upućuju na određeno zanimanje vještine i navike.*** To obično uočavamo analizom upotrebe nekog sredstva za izvršenje (učinilac je koristio stručno znanje, prilikom obijanja kase, otvaranjem brave pokazao je vještinu i znanje koje nas upućuje da je dobar poznavalac sistema brava).

U izvršenju krivičnog djela ili prekršaja, učinilac preduzima i neke radnje koje su samo njemu svojstvene (ostavljanje opuška cigarete, ostavljanje nekog predmeta, poruke, način napuštanja lica mjesta izvršenja krivičnog djela ili prekršaja itd.).

Poznavanje određenih prilika i okolnosti

Povratnik, profesionalac ili specijalista po pravilu priprema se za izvršenje krivičnog djela, prekršaja ili bjekstva. Prikupljaju podatke o objektu napada (ulazak u objekat, izlazak iz objekta, sistem zaštite, gdje se čuva ono što je predmet interesovanja učinioca, prati koji radnici rade na obezbjeđenju objekta itd.). Do ovih podataka dolaze neposrednim opažanjem, stupaju u prijateljske veze sa licima iz tog objekta, a često ih angažuje. Ovi podaci obezbjeđuju efikasnije i brže izvršenje krivičnog djela, prekršaja ili bjekstva.

Prisustvo na mjestu izvršenja krivičnog djela ili prekršaja

Činjenica, odnosno podatak da se neko lice u vrijeme ili neposredno prije i poslije izvršenja krivičnog djela ili prekršaja nalazilo na mjestu izvršenja, odnosno dolazilo ili odlazilo, je osnov za provjeru opravdanosti njegovog prisustva.

Pronađene stvari, predmeti i sl. na mjestu izvršenja krivičnog djela ili prekršaja, a koje nijesu u vezi sa mjestom, upućuju na provjeru vlasništva tih predmeta i stvari. Otkriveni vlasnik ne mora ali može biti učinilac, jer i slučajni prolaznik koji nije zatečen na mjestu izvršenja može ostaviti tragove u bližoj i široj okolini mjesta izvršenja. U zavisnosti od prirode krivičnog djela ili prekršaja, vrši se provjera nastanka tragova prije, za vrijeme i poslije izvršenja, što je uslovljeno i prirodom i vrstom tragova.

Način izvršenja krivičnog djela ili prekršaju

Ova indicija po pravilu je vezana i odnosi se na povratnike, profesionalce i specijaliste koji ponavljaju sopstveni način izvršenja. Način izvršenja je uslovljen fizičkim i psihičkim svojstvima učinioca.

Način izvršenja je bitan jer nas često dovodi do izvršioca, posebno ako ga karakteriše ponavljanje koje u sebi nosi individualne sposobnosti učinioca (oruđe, sredstva, objekat napada, upotreba određenih sredstava itd. Sl.10).

Sl.10

Neosnovano bogaćenje i prekomjerno trošenje novca

Ova indicija se ispoljava kod vršenja krivičnih djela ili prekršaju iz **koristoljublja**. Posjedovanje novca ili materijalnih dobara (za koje se zna koliki su mu prihodi), nekontrolisano i olako troši pobuđuju sumnju da može biti u vezi sa nekim krivičnim djelom ili drugom nedozvoljenom radnjom. Prethodna provjera obuhvata sve izvore priliva novčanih sredstava (nasleđe, pokloni i dr.).

Posjedovanje predmeta, sredstava i oruđa

Uviđajem dolazimo redovno do podataka o tome koja su sredstva i oruđa upotrijebljena, i koji su predmeti prisvojeni izvršenjem djela. U sprovođenju niza operativno-taktičkih i radnji dokazivanja (pretresi lica i soba itd.) dolazimo do saznanja da je neko lice u posjedu ovih predmeta, odnosno oružja, oruđa i drugih nedozvoljenih sredstava.

Samo posjedovanje nas upućuje na mogućnost da je posjednik učinilac, ili nas može uputiti na učinioca. Policija će provjeriti osnov sticanja i način pribavljanja spornih predmeta ukoliko se radi o predmetima koji su u vezi sa nekim krivičnim djelom.

Fizičke posljedice na učinioca

U izvršenju krivičnog djela učinilac savlađuje određene prepreke zbog čega ostaju tragovi na tijelu i odjeći učinioca. Sredstvo koje je korišćeno ili predmet koji je pribavljen ostavlja na učinioca mikro i makro tragove, koji se nalaze na odjevnim predmetima, u oštećenju odjeće i povredama na tijelu učinioca.

Nađeni tragovi na odjeći i obući (mikro i makro tragovi) oštećenja i povrede, mogu biti posljedica izvršenja krivičnog djela, prekršaja ali i ne moraju. Zato se one objašnjavaju i provjeravaju po izvoru nastajanja.

Psihičke posljedice djela

Između učinioca i učinjenog krivičnog djela postoji određen psihički odnos. Intezitet tog odnosa determinisan je prirodom djela kao i svojstvima učinioca (prvi put izvršeno krivično djelo, povratnik, profesionalac itd.).

Osjećanje **krivice** je najvažnija psihička posljedica za učinioca. Zbog toga je značajno prikupiti podatke o ponašanju nekog lica prije i poslije djela. To se po pravilu manifestuje kod stanja **nemira, potištenosti, napuštanja sredine, povučenosti**.

Takvo lice se ponekad interesuje za izvršeno djelo, za proces otkrivanja, za eventualnu sumnju u njega i sl. Po izvršenju djela, pokušava da odstrani tragove, pokušava da utiče i na lica koja mogu nešto znati o njemu. Događa se čak i da ostvari i kontakt sa zatvorskim policajcima, da im ponudi saradnju i tome slično. Sve su to indicije koje treba pažljivo ispitati.

VERZIJE

Kriminalističke verzije (pretpostavke) su u stvari misaone rekonstrukcije mogućih načina izvršenja krivičnih djela, prekršaja ili objašnjenje značenja pojedinih činjenica, i one upućuju službenika zatvorske policije gdje i koje dokaze treba da traži. Obavezno se planira više verzija istovremeno ukoliko se raspolaže sa malo pouzdanih informacija.

Verzije se planiraju u pogledu zlatnih pitanja kriminalistike.

Planiranje verzija služi kao metod putem koga se pronalaze nove činjenice i daju objašnjenja na već pronađene.

Verzije se provjeravaju preduzimanjem operativno-taktičkih radnji.

Taktika obavljanja razgovora sa licima lišenim slobode tj. osuđenim licima

Razgovor sa licima lišenim slobode tj. osuđenim licima se obavlja sa licem koji daje određena obavještenja o nekom događaju koji je od značaja za funkcionisanje zatvorskog sistema. Obavlja se po pravilima kriminalističke taktike, koja nam obezbjeđuju ishod na planu saznanja relevantnih (činjenice koje su vezane za krivično djelo ili prekršaju, učinioca) činjenica koje rasvjetljavaju neki događaj.

Obavljanje ovog razgovora se bazira, na osobenosti iskaza koji prolazi kroz tri osnovne faze:

- zapažanje***
- pamćenje***
- izjavljivanje***

ZAPAŽANJE registrujemo fiksiramo u svijesti, predmete, lica pojave, radnje i niz drugih promjena koje nastaju u našem okruženju. Zapažanje može biti vizuelno, uočavanjem preko čula sluha, mirisa i pipanja. Na stepen zapažanja utiču uslovi ***subjektivne i objektivne*** prirode. **Subjektivni uslovi su:** psihičko stanje lica (mirnoća, rasijanost, uzbuđenje, strah, ispravnost čula, koncentracija, zainteresovanost, mogućnost razumijevanja pojave i stanja).

Dok **objektivni:** mjesto sa kojeg se vrši zapažanje (udaljenost, konfiguracija terena), vremenski uslovi, svjetlosni, vrijeme dana i noći, atmosferske prilike. U vezi ***sa zapažanjem lice može biti u zabludi u odnosu na predmet u vezi sa pamćenjem***, što naravno, treba imati u vidu.

PAMĆENJE, je vremenski interval od trenutka zapažanja do davanja izjave o zapažanju. Uslovi koji utiču na pamćenje su ***subjektivnog karaktera***, zavisno od individualnog svojstva lica i prirode pojave koja je predmet zapažanja (uzbudljiva, simpatija, antipatija, afektivnost, stanje pijanstva, zainteresovanost, senilnost, duševna oboljenja, zaostalost i tome sl.). Zavisno od navedenih uslova pojedine pojave mogu biti zapamćene ***u cjelini, djelimično i zaboravljene***.

IZJAVLJIVANJE izjava uslovljena zapažanjem i pamćenjem sa kriminalističkog aspekta je jedino relevantno i ako, moramo znati da na njen sadržaj bitno utiču i neke druge okolnosti (sposobnost izjašnjavanja, stepen obrazovanja, opšta kultura lica, iskustvo lica u davanju iskaza, individualne sposobnosti, neadekvatna upotreba termina i tome slično).

Informatori

O informacijama bitnim za bezbjednost možemo doći na različitim mjestima i u različito vrijeme. To se može dogoditi izvan posla (od policije, u sredstvima javnog saobraćaja, ugostiteljskom objektu, slučajno od kruga poznanika i si). Za vrijeme obavljanja dužnosti takođe smo u prilici na razne načine doći do značajnih saznanja (obilaskom, pri pretresu, nadgledanjem zajedničkih druženja lica lišenih slobode, od civilnih službenika, na posjeti i si). Lice lišeno slobode u zatvorima može biti jedan od najboljih izvora podataka (ukoliko se obezbijedi kvalitetan informator) iako mnoga lica lišena slobode nude podatke često se dešava da najkvalitetniji informatori budu ona lica koja imaju određeni ugled i reputaciju kod ostalih lica lišenih slobode. Potencijalni informatori mogu dobrovoljno pristupiti službeniku obezbjeđenja i ponuditi svoje usluge tj. informacije za koje ćemo procijeniti od kolike su važnosti, a s druge strane moguće je identifikovati lica lišena slobode koja imaju ili mogu imati korisnih saznanja o podacima koji nas interesuju. Dobijanje podataka od informatora moguće je:

- sa dobrim, korektnim i profesionalnim odnosima između osoblja i lica lišenih slobode;
- u situacijama kada su lica lišena slobode sigurna da ostali neće saznati za njihovu "ulogu";
- kada lica lišena slobode znaju da će za davanje vrijednih podataka biti odgovarajuće vrednovana i adekvatno nagrađena.

Prilikom angažovanja informatora ne smiju se dopuštati sledeće radnje:

- nezakonito ponašanje lica lišenih slobode, kao pritivusluga za davanje informacija;
- informatori se ne smiju podsticati na protivzakonite radnje radi dobijanja podataka;
- informator se ne smiju nagraditi za svoje usluge izvan zakonskih propisa.

Dobro organizovana mreža informatora i prepoznavanje potencijalnih informatora mora da predstavlja važan zadatak i obavezu svakog zatvorskog policajca. Mreža informatora mora pokrivati sve najslabije tačke materijalno tehničke zaštite, i s druge strane lica lišena slobode koja su predmet posebnog interesa zatvorskog sistema. Koordinaciju i vođenje po pravilu treba da obavljaju rukovodioci Sektora obezbjeđenja. U tu svrhu potrebno je odabrati zatvorske policajce ili druge službenika koji će raditi sa informatorima, a njima će se pružiti podrška i stručna pomoć. Posebno uspješni u ovom poslu mogu biti pojedini službenici koji imaju posebnu vještinu i sposobnost komunikacije, dugogodišnje radno iskustvo, autoritet i poznavanje lica lišenih slobode. Naročito prikladni izvori informacija mogu biti:

- lica koja su dugo na izdržavanju kazne, nijesu zadovoljna svojim trenutnim statusom te žele promjene;
- lica kod kojih kriminiliziranost nije razvijena, jer su u zatvoru po prvi put;
- lica koja nastoje promijeniti svoj životni stil i distancirati se od ostalih lica lišenih slobode;
- lica za koja postoje saznanja da su prethodno bili pouzdani saradnici policije ili tokom ranijeg izdržavanja kazne;
- lica koja su pod raznim pritiscima drugih lica lišenih slobode;
- lica koja uskoro izlaze na slobodu.

Znakovi koje lice lišeno slobode spremno na saradnju može pokazivati najčešće su:

- počinje razgovor o neuobičajenim i trivijalnim stvarima;
- mota se oko kancelarije ili radnog mjesta službenika;
- uporno vas gleda;

- prati vas;
- otvoreno traži razgovor sa vama.

Ako lice lišeno slobode nudi kakvu informaciju moraju se postaviti pravila. Informator može pokušati manipulaciju s tom informacijom. Svakako mora se najprije indirektno, a zatim i direktno od lica lišenog slobode, ako to okolnosti dopuštaju, ustanoviti motivirajući faktor:

- zbog čega dostavlja informacije;
- šta želi od vas;

Pri tome, informatoru se mora saopštiti da ne namjeravate ugroziti svoju profesionalnost i sigurnost ustanove. Činjenicu uspostavljanja kontakta sa licem lišenim slobode treba predložiti neposrednom starješini. Informatori mogu biti privremeni, za jednokratnu upotrebu, a vrlo često ta saradnja ima trajan oblik. Do tog stepena doći će informator čije su informacije pouzdane i tačne. Do takvih informatora ne dolazi se jednostavno. Preporučuje se da informator ne zna razloge zbog kojih su nam potrebne određene informacije.

Istinitost i pouzdanost informatorovih podataka može se prepoznati već na dva do tri slučaja dobijanja podataka. Moramo se čuvati lažnog informatora koji nas svojim informacijama može odvući u krivom pravcu ili situacije da prezentira samo "mrvice" dok glavne stvari zanemaruje.

Pravila rada sa informatorom nalažu da kontakt sa njim održava samo određeni službenik. Prilikom održavanja veze sa informatorom treba se držati unaprijed dogovorene procedure, načina kontaktiranja. Kod operativnih postupanja na temelju dobijene informacije moramo voditi računa da u sprovođenju aktivnosti budemo taktični i ne kompromitujemo informatora. Važno je dosledno bilježiti i voditi podatke dobijene od informatora jer se može desiti da nam koristan bude i onaj podatak koji se u početku čini malo značajnim. Informator se može nagraditi ali samo u okviru zakonskih propisa i proporcionalno vrijednosti dobijene informacije. Nagradu treba dodijeliti isključivo nakon dobijenih podataka i rezultata koji su postignuti u otklanjanju bezbjedonosnog rizika na temelju tih podataka, a nikada unaprijed. Nagrađivanje ne smije biti prepoznato od ostalih lica lišenih slobode. Nagrađivanje može uključiti davanje raznih oblika nagrada, pozitivnog izvještaja o ponašanju i mišljenja da je postignut napredak u njegovom tretmanu.

OBEZBJEĐENJE LICA MJESTA KRIVIČNOG DOGAĐAJA

Zatvorski policajac je bez obzira koje poslove obavlja u trenutku saznanja za krivično djelo dužan da što prije stigne na mjesto gdje je izvršeno neko krivično djelo, a naročito kada se radi o krivičnim djelima koja se gone po službenoj dužnosti i kada je neophodno vršenje uviđaja. U kriminalističkom smislu mjesto krivičnog događaja je:

- *mjesto izvršenja radnje,*
- *mjesto nastupanja posledice,*
- *tako i svako drugo mjesto na kome se nalaze predmeti i tragovi podesni za dokazivanje krivično-pravnih, relevantnih činjenica (ovo mjesto se često naziva i mjesto nalaza),*

U širem smislu, pod mjestom krivičnog događaja smatra se i mjesto gdje se vrše pripremne radnje za izvršenje nekog krivičnog djela.

Za uspješno vršenje uviđaja, neophodno je **hitno izaći na lice mjesta**, da bi se isto očuvalo u svom prvobitnom stanju, da bi se izbjeglo uništenje tragova i predmeta, sve do dolaska ekipe za vršenje uviđaja, da bi se u pogodnom slučaju spriječilo bjekstvo izvršioca krivičnog djela. Promjene izgleda lica mjesta mogu nastati ljudskom radnjom ili usled elementarnih ili atmosferskih nepogoda.

Protek vremena od izvršenja krivičnog djela do dolaska prvog zatvorskog policajaca koji bi obezbjedio lice mjesta onemogućava izvršiocu da uništi postojeće tragove i obezbijedi lažni alibi, pa zbog toga **brz izlazak na lice mjesta** od strane zatvorskog policajca koji će obezbijediti lica mjesta omogućava:

- zaticanje izvršioca krivičnog djela na licu mjesta,
- zaticanje svjedoka koji bi se kasnije teško mogli pronaći,
- preduzimanje mjera potrage za izvršiocom krivičnog djela,
- da na licu mjesta ne dođe do promjene izgleda i uništavanje tragova do dolaska ekipe za vršenje uviđaja.

Nazvat ćemo **''netaknutim''** ono uže mjesto događaja kojemu, sve do dolaska službenika zatvorske policije niko nije ulazio.

Nazvat ćemo **''neizmijenjenim''** ono mjesto događaja na koje je već neko ulazio (razumije se nakon događaja) ali ništa nije dirao niti pomjerio.

''Izmijenjenim'' mjestom događaja nazvat ćemo mjesto gdje su se ljudi kretali, pomjerili predmete, prije nego je službenik zatvorske policije stigao na lice mjesta radi obezbjeđenja.

Po pravilu zatvorski policajac angažovana na obezbjeđenju lica mjesta u toku obezbjeđenja bez naročite potrebe **ne smije se kretati po licu mjesta**.

Pri dolasku na lice mjesta policajac je dužan da poštuje sledeća **opšta pravila**:

- pri dolasku na lice mjesta djelovati odlučno, ali i oprezno;
- na licu mjesta bez potrebe **ne treba ništa dodirivati ili pomjerati**
- primarni zadatak po dolasku je da utvrdi: da li je žrtva živa ili nije.

U slučajevima kada je potrebno prići žrtvi radi utvrđivanja da li je živa ili kad treba obezbijediti neki trag od uništenja to radi najiskusniji policajac i mora se kretati **obazrivo**,

svoje tragove nastale pri takvim situacijama neophodno je na odgovarajući način obilježiti, potrebno je da zapamti kuda je ulazio, što je pomjerao, u kom položaju se nalazilo lice, predmeti, stvari i sl.;

Ako žrtva pokazuje znake života treba joj pružiti prvu pomoć, a ako je neophodno žrtvu prenijeti u zdravstvenu ustanovu, zavisno od potrebe mora se voditi računa da se to radi pažljivo, da se preduzimanjem ove radnje zdravstveno stanje žrtve nebi pogoršalo. Kad god dođe do pomjeranja ili prenošenja žrtve neophodno je **obilježiti prvobitno zatečeni položaj žrtve**.

- sa uže i šire okoline lica mjesta treba udaljiti sva radoznala lica ali to treba učiniti taktički kako se sa lica mjesta nebi odstranili i svjedoci i kako se nebi izazvao revolt onih lica koja bi mogla pružiti korisnu informaciju.
- tražiti pojačanje, ukoliko je potrebno;
- blokirati mjesto događaja – zahvatiti veći krug od onog što se misli da je dovoljan (najmanje duplo);
- tokom obezbjeđenja lica mjesta treba nastojati da se pronađu očevidci ili lica koja mogu pružiti korisnu informaciju o žrtvi i izvršiocu ukoliko nijesu zatečena na licu mjesta.
- mrtvo tijelo pokriti raspoloživim sredstvom;
- ne dozvoliti da bilo ko uđe u blokirani krug- do dolaska policijske ekipe za vršenje uviđaja;
- nepozvana (znatiželjna) lica udaljiti na takvoj udaljenosti da ne mogu osmatrati detalje lica mjesta;
- ukoliko je izvršilac krivičnog djela zatečen na licu mjesta ili u blizini paziti da ne uništi tragove, a posebno one koji bi se mogli naći na njemu
- zapisati ili zapamtiti ko je, šta i zbog čega dirao;
- nigdje se ne naslanjati, u zatvorenom prostoru, ne dodirivati kvake, slavine, prekidače za svjetlo zbog eventualnih tragova;
- na otvorenom prostoru registrovati atmosferske prilike (kiša, snijeg, inje, magla, rosa), a u zatvorenom prostoru registrovati eventualne mirise (dim cigarete, barut, benzin, parfem i sl.);
- pokazati snalažljivost u obezbjeđivanju tragova i predmeta (npr. zaštititi najlonom tragove krvi kada pada kiša, tragove stopala u blatu i sl.);
- Čuvati tajnu lica mjesta događaja, jedino državnom tužiocu i licima koja učestvuju u vršenju uviđaja podnijeti iscrpan izvještaj o situaciji koja je zatečena;
- O činjenicama sa lica mjesta ne voditi razgovor sa građanima, rodbinom i prijateljima, kao niti sa predstavnicima javnog informisanja (novinari, RTV);

Kada zatvorski policajac ulazi i mijenja mjesto krivičnog događaja?

1. Radi pružanja prve pomoći povrijeđenom (žrtvi);
2. Kada je ugrožen život ljudi i imovine u većem obimu (širenje požara, mogućnost eksplozije i sl.);
3. Ako postoji bojaznost da će tragovi krivičnog djela biti uništeni, radi njihove zaštite.

PRETRES

U podizanju nivoa faktora bezbjednosti, pretres ima veoma važnu ulogu. Radnja pretresa se preduzima u cilju sprovođenja odredbi Pravilnika o kućnom redu, tj. održavanje discipline lica lišenih slobode na potrebnom nivou. Pretresom se otklanjaju bezbjednosni rizici, a pretres ima i preventivni značaj u sprečavanju štetnih posledica neprilagođenog ponašanja lica lišenih slobode na ukupnu bezbjednost.

U vršenju poslova obezbjeđenja, službenik obezbjeđenja će prema ukazanoj potrebi vršiti pretresanje lica lišenih slobode kao i prostorija u kojim ona borave i rade i stvari kojima se služe, odnosno koje posjeduju.

Kvalitetno odrađenim pretresom smanjuje se bezbjednosni rizik, oduzimaju se nedozvoljene stvari i predmeti od lica lišenih slobode pogodnih za nanošenje tjelesnih povreda sebi i drugima kao i predmeta pogodnih za organizovanje bjekstva ili za napad na službeno lice. Stoga je značaj pretresa kao radnje usmjerene u pravcu podizanja bezbjedonosnog faktora veoma veliki, graniči se sa dobro organizovanim operativnim radom i gotovo uvijek znači preventivno djelovanje na moguće negativne pojave u zatvorima.

Pretres ima i veliki psihološki uticaj na lica lišena slobode, jer ona ne mogu biti sigurna u uspjeh svojih namjera u ostvarenju negativnih pojava, ukoliko se pretresi vrše pravovremeno i kvalitetno.

Za uspjeh pretresa potrebno je da službenik obezbjeđenja:

- djeluje pripremljeno i planski;
- ima dobre informacije;
- ima rutinu i iskustvo u vršenju pretresa;
- dobro poznaje osobu, odnosno prostoriju koju pretresa.

Za uspješan pretres od velikog značaja je faktor iznenađenja odnosno da se izvrši onda kad se lice lišeno slobode najmanje nada.

Pretres se može vršiti prema ukazanoj potrebi u svako doba, po naređenju neposrednog starješine ili po sopstvenoj inicijativi službenika obezbjeđenja. O svakom izvršenom pretresu, preduzetom po sopstvenoj inicijativi, službenik obezbjeđenja je dužan obavijestiti neposrednog starješinu o razlozima kao i o rezultatima pretresa.

Pretres po pravilu vrše najmanje dva službenika obezbjeđenja, a kada to razlozi hitnosti zahtijevaju pretres lica lišenih slobode ili prostorija može izvršiti samo jedan službenik obezbjeđenja.

Kad se predpostavlja da se pretresom mogu pronaći predmeti koji su upotrijebljeni ili namijenjeni za izvršenje krivičnog djela ili koji mogu poslužiti kao dokaz u postupku, pretres se vrši u prisustvu dva svjedoka.

Kada razlozi bezbjednosti to nalažu, pretres se i u ovom slučaju može izvršiti i bez prisustva svjedoka.

Na pretresu se od lica lišenih slobode oduzimaju predmeti koje nije dozvoljeno držati ili upotrebljavati kao i predmeti koji su upotrijebljeni ili namijenjeni za vršenje krivičnih djela. Za oduzete predmete lične svojine izdaje se potvrda o privremeno oduzetim predmetima, a

predmeti predaju na čuvanje u depozit stvari lica lišenog slobode. Ukoliko se pronađu predmeti kojima je izvršeno krivično djelo, isti će se oduzeti i predati nadležnom organu za vođenje istrage.

VRSTE PRETRESA

U zatvorskim ustanovama obavljaju se sledeći pretresi:

- pretres lica lišenih slobode;
- pretres posjetilaca i osoba koje dolaze u zatvorsku ustanovu;
- pretres prostorija u kojima lica lišena slobode borave, odnosno rade;
- pretres stvari.

Pretres lica lišenih slobode

U sprovođenju Pravilnika o kućnom redu i discipline službenik obezbjeđenja, prema ukazanoj potrebi, vrši pretresanje lica lišenih slobode. Ovaj pretres može se obaviti u svako doba u skladu sa bezbjednosnim potrebama.

Pripadnici Sektora obezbjeđenja obavljaju redovne i vanredne pretrese lica lišenih slobode, po naređenju neposrednog starješine kao i po sopstvenoj procjeni kada to razlozi hitnosti zahtijevaju. Pretres obavljaju pripadnici Sektora obezbjeđenja istog pola. Svrha pretresa je da se pronađu: predmeti koji se mogu koristiti u cilju bjekstva, sredstva koja se mogu koristiti za samopovređivanje, predmeti koji su upotrijebljeni za izvršenje krivičnog djela, predmeti pribavljeni izvršenjem krivičnog djela i sl.

Predmeti i tragovi mogu biti skriveni u odjeći, obući, na tijelu i u tijelu.

Postoje dva osnovna načina pretresa lica:

-Djelimični pretres;

-Detaljni pretres;

Djelimični pretres obavlja se na način da se osoba pregleda sa spoljne strane uz pregled džepova i ostatka garderobe i stvari koje lica ima pri sebi, a sastoji se u traženju nedozvoljenih stvari i predmeta. Postoje dva osnovna načina djelimičnog pretresa lica:

- klasični pretres;

- zidni pretres.

Način sprovođenja klasičnog pretresa je sljedeći: pretresanoj osobi se naredi da podigne ruke u vis iznad glave i okrene se leđima zatvorskom policajcu koji vrši pretres, sa raširenim nogama kako bi na taj način bila u nestabilnom položaju. Drugi, zatvorski policajac na udaljenosti od 2-3 m obezbjeđuje pretresanje prateći ponašanje osobe koja se pretresa, spreman za akciju u slučaju potrebe.

Zidni pretres je bezbjedniji i on se češće primjenjuje u zatvorima. Lice koje se pretresa pristupa zidu, stoji na vrhovima nožnih prstiju, a prstima ruke se oslanja na zid u kosom položaju. Ovakav položaj tijela pretresanog lica čini ga veoma nestabilnim. Zatvorski policajac koji vrši pretres iskorači naprijed, tako da svoju desnu nogu stavi uz lijevu nogu pretresanog sa unutrašnje strane i u slučaju bilo kakvog pokušaja napada ili otpora povuče mu nogu izbacujući ga iz ravnoteže. Dok jedan zatvorski policajac vrši pretres lica drugi prati i obezbjeđuje pretres. Ako se vrši pretres više lica, zatvorski policajac koji vrši pretres ne smije se nikada naći između dva lica koja se pretresaju. Ukoliko nema zida na koji bi se

naslonilo lice koje se pretresa, u tim slučajevima ova radnja se vrši na način što se lice stavi u klečeći položaj i drži ruke u vazduhu ili na potiljku.

Sve oduzete predmete izdvojiti, označiti i, ukoliko se oduzimaju, staviti u omote sa oznakom gdje su pronađeni.. Službenik obezbjeđenja prilazi pretresanoj osobi odpozadi, stavlja se u položaj koji mu omogućuje preduzimanje zahvata savladavanja ukoliko pretresano lice pruži otpor, i vrši pretres povlačenjem rukama, počevši od ruku i gornjeg dijela tijela prema donjem dijelu tijela. Prilikom pretresa, zatvorski policajac će posebno obratiti pažnju na džepove i šavove garderobe, kao i druge dijelove pogodne za skrivanje nedozvoljenih predmeta. Djelimični pretres zatvorski policajac obavlja prilikom:

- izvođenja lica lišenog slobode na šetnju;
- izvođenja na rad u radionice;
- izvođenja na posjetu rodbine ili branioca;
- izvođenja na sud;
- izvođenja u zdravstvenu ustanovu;
- izvođenja zatvorskom ljekaru;
- izvođenja na vjerski obred;
- povratka lica lišenog slobode sa navedenih aktivnosti;
- u svim prilikama kada se lice lišeno slobode dislocira po raznim osnovama iz prostorije u kojoj je smješten.

Detaljni pretres lica lišenog slobode zatvorski policajci obavljaju na način da se osoba koja se pretražuje potpuno skida odjeću i obuću. Nakon toga izvrši se vizuelni pregled tijela i isto se dovodi u položaj okrenuto leđima prema zatvorskom policajcu nakon čega se zahtijeva da se isti nagne dok mu grudni koš ne dođe paralelan sa podom. Ukoliko se utvrdi da nema ništa vidljivo sakriveno u tijelu može se zahtijevati da lice napravi čučanj kako bi predmet koji je eventualno sakrio u tijelu izbacio van tijela. Licu se obezbjeđuje adekvatan ogrtač dok zatvorski policajci pretresaju njegovu garderobu. Ako se ustanovi da prilikom detaljnog pretresa treba obaviti i pretragu tjelesnih šupljina nad osobama koje se pretražuju, taj pretres smije obaviti samo medicinsko osoblje. Detaljan pretres zatvorski policajac obavlja prilikom:

- prijema i otpusta lica lišenog slobode;
- prije upućivanja na izdržavanje kazne samice odnosno izvršenja mjere usamljenja;
- prije odlaska i nakon povratka osuđenih lica sa korišćenja nagrada i drugih vanrednih izlazaka van zatvora;
- prije i nakon slobodnih posjeta;
- pri povratku lica lišenog slobode sa rada sa vanjskih radilišta;
- nakon završetka određenih slobodnih i radnih aktivnosti vezanih za upotrebu opasnih i nedozvoljenih sredstava i predmeta;
- u slučajevima kada je osoba lišena slobode imala pristup predmetima koji su zabranjeni za držanje prema odredbama Pravilnika o kućnom redu;
- u svim slučajevima kada postoji osnovana sumnja ili informacija da lice lišeno slobode skriva predmete zabranjene za držanje.

Licu lišenom slobode oduzeće se: lični dokumenti, oružje, noževi, makaze, igle, britve, žileti za brijanje, sve stvari pogodne za samopovređivanje ili ozljeđivanje drugih osoba, alkoholna pića, lijekovi i medicinski pribor, narkotična sredstva, telefonski aparati i aparati za komunikaciju, lični računari i si. O svim pronađenim i oduzetim predmetima mora se izdati potvrda u kojoj se unose podaci o broju, vrsti i količini oduzetih stvari i napraviti izvještaj o obavljenom pretresu koji potpisuje zatvorski policajac koji je izvršio pretres.

Sam čin pretresa treba obaviti ozbiljno, profesionalno, izbjeci rutinu, pri tom pazeći da se ne povrijedi dostojanstvo i lični integritet lica koje se pretresa. Da bi se pretres lica lišenog

slobode mogao kvalitetno obaviti potrebno je iskustvo koje se najbolje može steći posmatranjem kolega koje su ovu vrstu radnog zadatka obavljali puno puta.

Pretres posjetilaca i osoba koje dolaze u zatvorsku ustanovu

Prilikom prijema posjetilaca licima lišenim slobode i osoba koje po drugim osnovama ulaze u prostor Zavoda, zatvorski policajac na prijavnici će obavezno preduzeti bezbjednosne mjere kontrole eventualnog unosa nedozvoljenih stvari koje podrazumijevaju kontrolu uz pomoć tehničkih pomagala i radnje djelimičnog ličnog pretresa i detaljnog pretresa stvari koje unose. Prije ličnog pretresa, zatvorski policajac će pozvati posjetioca da odloži sve stvari nedozvoljene za unos u prostorije zatvora kao što su vatreno i hladno oružje, mobilni telefoni i si. Nakon toga, posjetilac će se propustiti kroz metal detektor vrata i po potrebi pregledati ručnim detektorom i izvršiti djelimičan pretres. Stvari nedozvoljene za unos će se oduzeti, i vratiti po izlasku iz zatvorske ustanove, izuzev predmeta čije posjedovanje predstavlja krivično djelo. U tom slučaju ti predmeti se zadržavaju, i obavještava se najbliži centar tj. odjeljenje bezbjednosti Uprave policije koja preduzima dalje aktivnosti.

Pretres prostorija u kojima lica lišena slobode borave, odnosno rade

Pretres prostorija u kojima lica lišena slobode borave i rade može se obaviti u svako doba u skladu sa sigurnosnim potrebama, po naredbi ovlaštenog starješine ili po sopstvenoj inicijativi kada to razlozi hitnosti zahtijevaju. Pretres prostorija obavljaju službenici obezbjedjenja uz obavezno pristustvo najmanje jednog lica lišenog slobode koje je smješteno u sobi koja se pretražuje.

Pretres prostorija u kojima lica lišena slobode borave i rade obavlja se redovno. Pored redovnih pretresa neposredni starješina može narediti vanredne pretrese, a najmanje dva puta godišnje mora se izvršiti generalni pretres svih objekata zatvorskog dijela. I pretres prostorija u kojima lica lišena slobode borave, odnosno rade može biti:

- djelimičan, i
- detaljan.

Djelimičan pretres prostorija u kojima borave ili rade lica lišena slobode obavlja se svakodnevno, a sastoji se u vizuelnom pregledu ispravnosti rešetki na prozorima, prozora i ostalog inventara u sobi odnosno radionicama.

Detaljan pretres prostorija obavlja se na način da se detaljno pregledaju lične stvari, ormarići u kojima se stvari drže i ostali inventar, kao i svi dijelovi prostorija. Prilikom pretresa ne smiju se uništavati lične stvari, a o oduzetim stvarima mora se napraviti zapisnik i izdati potvrda - revers. O obavljenom pretresu prostorija službenici obezbjedjenja podnose pisani izvještaj o izvršenom pretresu u kojem se navodi da li je pretres obavljen po naređenju starješine ili na ličnu inicijativu službenika obezbjedjenja, kada i koja prostorija je pretresena, službenici koji su vršili pretres, pronađene nedozvoljene stvari i tačno vrijeme završetka pretresa. Zapisnik potpisuju službenici obezbjedjenja koji su učestvovali u pretresu. Detaljan pretres prostorija može biti:

- trenutni, i
- planski.

Trenutni pretres se obavlja zbog hitnosti situacije i preduzima se odmah, a najčešće se temelji na dobijenoj informaciji ili vizuelnom zapažanju. I u ovakvim slučajevima mora se pristupiti po nekim taktičkim pravilima pretresa jer u suprotnom pretres je neefikasan i dolazi do grešaka.

Planski pretres je onaj pretres koji je unaprijed pripremljen, isplaniran i naređen od strane ovlaštenog starješine, sa tačno određenim ciljem. Plan pretresa sadrži:

- vođu pretresa;
- odgovarajući broj zatvorskih policajaca koji će vršiti pretres;
- zadatak za svakog zatvorskih policajaca;
- detaljna uputstva o tome gdje i što tražiti;
- obezbjeđivanje dodatne opreme (odvijač, kliješta i si.) za pretres, ukoliko je potrebna;
- obezbjeđivanje drugih službenika (Sektora za rad ili medicinske službe) ukoliko je to potrebno;
  - uputstvo o načinu postupanja u slučaju ekscenčnih situacija.

Pretres prostorije uvijek treba izvršiti pažljivo i u skladu sa određenim redom i planom pretresa. Bez obzira što se treba pridržavati plana, treba se znati prilagoditi novonastaloj situaciji jer teško je sve i uvijek predvidjeti.

Prostoriji koju želimo detaljno pretresti prilazimo neprimjetno, brzo otvaramo vrata i postavljamo se na odgovarajuća mjesta. Najprije se zatvaraju prozori da bi se onemogućilo da se kroz njih izbace predmeti, zatim vršimo detaljan pretres lica lišenih slobode i ostavlja se jedno lice koje prisustvuje pretresu prostorija. Ostala lica se udaljuju iz prostorije na hodnik. Ukoliko za to postoje mogućnosti, prilikom pretresa ličnih stvari i inventara, uvodi se lice vlasnik tih stvari. Zatim vršimo detaljan pretres prostorije, inventara, i svih stvari i predmeta koje se nalaze u prostoriji po već dogovorenom redu. Kriminalistička taktika nalaže određena pravila prilikom pretresa zatvorenih prostorija. Prvo se pretresaju vertikalne površine (zidovi), nakon toga plafon i sve na njemu, potom patos. Kada su stvari koje su u sobi u pitanju i tu postoji više načina: s lijeva u desno, s desna u lijevo ili u vidu koncentričnih krugova bilo koji od ovih modela može se primijeniti s tim da se pretres odradi u skladu sa planom i da bude maksimalno ispoštovano načelo temeljitosti i upornosti kao i načelo čuvanja službene tajne. Bez poštovanja ova dva načela svaki pretres je besmislen i pronalazak predmeta bi bio skopčan sa pukom slučajnošću. Kod detaljnog pretresa prostorija posebnu pažnju treba obratiti na jastuke, dušeke, stolove i stolice, krevete, šupljine na namještaju, knjige, novine, sanitarni čvor, odjeću, obuću, hranu itd. Sve zidove opipati rukom, a sve stvari koje su naslonjene na zid odmaknuti i izvršiti pregled. U prostorijama u kojima lica lišena slobode drže zalijepljene postere i slično, iste skinuti i pregledati površinu ispod njih. Cijelo vrijeme jedan od službenika treba posmatrati osobe lišene slobode u sobi, da li je osoba napeta, mijenja li boju glasa i lica kada dolazimo nekoj stvari ili dijelu prostorije i odaje li bilo kakve promjene u ponašanju. Ako primijetimo ove promjene treba konstantno razgovarati sa ovom osobom jer se tada još više manifestuje nervoza i tada smo bliže cilju kojeg tražimo. Treba napomenuti, da su prostorije kao i mogućnosti skrivanja određenih stvari u njima, daleko poznatije licima lišenim slobode koja stalno borave u njima, te su time ona u prednosti u odnosu na pripadnike Sektora obezbjeđenja. Zbog toga radnju pretresanja, po mogućnosti, treba povjeravati najiskusnijim službenicima obezbjeđenja, jer pored svih drugih poslova koje obavlja Sektor obezbjeđenja pretres predstavlja najznačajniju aktivnost koja je i prva i najvažnija mjera u podizanju bezbjedonosnog faktora u zatvorima.

Pretres stvari

Lica lišena slobode imaju pravo na prijem pošiljki i paketa koje dobijaju prilikom posjeta rodbine ili putem pošte. Praksa pokazuje da najveći broj nedozvoljenih stvari u posjed lica lišenih slobode dolazi preko stvari koje im stižu. Zbog toga je kvalitetan pretres stvari od presudnog značaja za sprečavanje bezbjednosnih rizika koji proističu iz posjedovanja nedozvoljenih stvari. Koliko god zatvorska ustanova posjedovala aparature i sredstava za otkrivanje nedozvoljenih stvari, to nije dovoljno da se u potpunosti isključi mogućnost unosa stvari nedozvoljenih za posjedovanje, posebno droge. Da bi se pratile konstantne novine u

načinima i metodama unosa nedozvoljenih predmeta, Sektor obezbjeđenja mora stalno unapređivati i inovirati mjere pretresa, podizati iskustvo u pretresu i razvijati dobru informisanost i operativni rad. Najveći pritisak je na samoj prijavnici prilikom prijema stvari za lica lišena slobode, mada je važan i kvalitetan pretres stvari koje se nalaze u posjedu lica lišenih slobode. Prilikom donošenja stvari službenik obezbjeđenja na prijavnici će insistirati da njegov donosilac donosi samo dozvoljene artikle, te da pripremi stvari za pregled u skladu sa uputstvom o prijemu stvari. Potrebno je stvari pregledati postupno, artikal po artikal i detaljno. Posebno treba paziti na pripremljenu hranu. Za pretres stvari treba određivati najiskusnije i najsavjesnije službenike koji će prilikom svakog pretresa preduzimati neophodne mjere za njegovo kvalitetno obavljanje i neće se povoditi rutinom i uobičajenošću postupka. Potrebno je prilikom pretresa stvari da neko od prisutnih službenika posmatra eventualnu reakciju donosioca stvari u čijem se prisustvu one pretresaju.

PODJELA DROGA

Droge se dijele na:

- Prirodne
- Sintetičke droge

U prirodne droge ubrajamo:

- produkte kanabisa (marihuana, hašiš i hašišovo ulje)
- opijum (dobija se iz čaura maka)
- kokain (dobija se iz lišća koke)

Sintetičke (vještačke) droge:

- amfetamini, metaamfetamini, LSD i ekstazi
- razni oblici tableta
- ljepilo, organski rastvarači

Droge se mogu uzimati na četiri različita načina:

- Pušenjem
- Ubrizgavanjem (intramuskulatno i intravenozno)
- Inhalacijom (šmrkanjem)
- Oralno (hranom, pićem)

Svakom metodom uzimanja droga dopire se do cirkulatornog sistema i tako stiže do mozga opijajući ga. Nijesu sve metode uzimanja droga pogodne za svaku vrstu droge ali su za svaku supstancu pojedinačno navedene metode koje se najčešće koriste.

Zloupotreba droga u zatvorima

Problem unosa droge u zatvorsku ustanovu je najveći problem sa kojima se suočavaju savremeni zatvorski sistemi, kako naš, tako i svi ostali. Nema zatvora u svijetu, bez obzira na stepen zaštite i tehničke opremljenosti koji nije izložen stalnoj opasnosti unosa droge licima lišenim slobode. Ovaj problem je, iz godine u godinu, sve više izražen i vezan je za činjenicu da se povećao broj uživalaca psihoaktivnih supstanci uopšte u društvu, a posebno među izvršiocima raznih krivičnih djela.

Procenat osuđenih i pritvorenih lica koja su imala dodira sa psihoaktivnim supstancama, bilo kao korisnici bilo kao rasturači, prelazi 50%.

Droga u zatvorima je veliko zlo. To je konstantna opasnost po bezbjednosni sistem, jer pod uticajem psihoaktivnih supstanci lica lišena slobode se neprilagođeno ponašaju i čine lakše i teže disciplinske prestupe. Dešavaju se i smrtni slučajevi zbog predoziranja drogom.

U zatvorima se nalaze mnogobrojni narkodileri, narkomani i narkofili, koji pokušavaju da nastave staru praksu: jedni da diluju, a drugi da koriste narkotike. Takva situacija od zatvora pravi svojevrsno tržište narkotika. Samo se rijetki u zatvorima oslobode ovog poroka.

Gotovo na svakom pretresu prostorija u kojima lica lišena slobode borave, službenici obezbjeđenja pronađu psihoaktivne supstance (kokain, heroin, marihuanu, hašiš), mobilne telefone, alkohol, lijekove, noževe, bodeže i druge nedozvoljene materije i stvari. Jasno je da to „ne pada sa neba“, već da ulazi u posjed lica lišenih slobode iz spoljnog svijeta na najrazličitije načine. Zatvorske ustanove nijesu hermetički zatvorene, pa su moguća razna doturanja iz spoljnog svijeta. Posjedovanje nedozvoljenih stvari se može dobrim bezbjednosnim mjerama i drugim aktivnostima smanjiti, ali ne i potpuno iskorijeniti.

Droga se najčešće unosi na sledeće načine:

- unose je sami zatvorenici prilikom dolaska na izdržavanje kazne ili mjere pritvora, najčešće u tjelesnim šupljinama;
- putem vozila za dostavu i ostalih vozila koja prolaze spoljnu ogradu;
- preko posjetilaca i drugih lica koja dolaze u kontakt sa licima lišenim slobode;
- prebacivanjem preko ograde;
- putem stvari na koje lica lišena slobode imaju pravo i koje im donose posjetioci.

U praksi se dešavaju česti slučajevi unosa droge u tjelesnim šupljinama, bilo lica koja dolaze na izdržavanje kazne bilo njihovih posjetilaca. To je jedan od najefikasnijih načina unosa koji se sastoji u unosu droge u tijelu:

- u stomaku, kada se droga spakuje u kesice i proguta;
- rektalno;
- vaginalno, kada su u pitanju žene.

Drogu donosi najčešće rodbina lica lišenih slobode, bračni i vanbračni partneri i prijatelji. To rade na najrazličitije načine, u kosi, ušima, ustima itd. Skoro je nevjerovatno ali veoma česti slučajevi su da drogu donosi majka ili otac sinu, ili sin ocu. Rodbina, posebno bračni partneri, drogu krijumčare u tjelesnim šupljinama, posebno prilikom tzv. bračnih posjeta. Dešavalo se da djevojka drogu unese u ustima i da je svom partneru preda putem poljupca.

U praksi su se dešavale situacije da branioc svom klijentu unese drogu u petama cipela, a onda, tokom direktnog kontakta sa branjenikom, zamijene cipele.

Takođe, vrlo čest način unosa psihoaktivnih supstanci je preko stvari koje dobijaju lica lišena slobode, a na koje imaju pravo. To su: hrana, odjeća, obuća, posteljina, sredstva za higijenu itd. Količina tih stvari koja se dnevno unese u posjed lica lišenih slobode je ogromna, pa je i pored svih vidova kontrole i pretresa, logično da će se teško otkriti npr. 2 grama psihoaktivne supstance u 10 kg hrane i garderobe.

Mali zamotuljci sa psihoaktivnom supstancom se dobro upakuju i skrivaju, pa je nemoguće u vremenu koje službenicima obezbjeđenja stoji na raspolaganju i u količini stvari koju pregledaju pronaći sve što se pokušava prokrijumčariti.

Kada je odjeća u pitanju, droga se najčešće ušiva u šavove i porube, a obuća, u petama cipela, među ulošcima i si.

Droga se krijumčari u originalnim pakovanjima paste za zube i drugih sredstava za održavanje lične higijene

Hrana je često sredstvo unosa droge. U pitanju je najčešće hrana koja se sprema kući, razne vrste pečenog mesa, torte, kolači i si. Jedan od načina unosa droge sa hranom je kad se po kolačima pospe heroin umjesto šećera u prahu.

Pojedini zatvorski policajci i drugi službenici koji imaju direktnu komunikaciju sa licima lišenim slobode nisu imuni na ovu pojavu. Taj vid korupcije je prisutan u većini zatvorskih sistema, a u uslovima malih zarada i nemotivisanosti uvijek se nađe neki pojedinac koji na nedozvoljen način, unošenjem zabranjenih supstanci i stvari licima lišenim slobode stiče materijalnu korist za sebe ili drugoga. Nije rijetka pojava da službenik obezbjeđenja to radi iz sasvim drugih razloga, kao preventivu za neprilagođeno ponašanje pojedinih lica lišenih slobode od kojih se na taj način kupuje naklonost i mir.

Drogom u zatvoru nakon unošenja dalje trguju najčešće tzv. šefovi neformalnih grupa, osuđenici koji uživaju poseban status među osuđeničkom populacijom. Platežno sredstvo u zatvoru su najrazličitije stvari zabranjene ili dozvoljene za držanje: novac, kartice za telefon, mobilni telefoni, cigarete, garderoba, tablete i si.

Načini sprječavanja unosa droge

Mašta lica lišenih slobode i njihove rodbine je neiscrpna, i konstantno smišljaju nove metode i načine unosa nedozvoljenih stvari u zatvor. Oni uvijek idu korak ispred zatvorskog sistema koji nastoji da se izbori sa problemom unosa droge i ostalih nedozvoljenih stvari. U pitanju je stalna i kontinuirana aktivnost svih segmenata zatvorskog sistema, posebno Sektora obezbjeđenja, koja se sastoji iz različitih radnji. Zatvorski sistem mora izgraditi kvalitetnu strategiju borbe protiv narkotika u zatvorima, ali i pratiti trendove u društvu i među osuđeničkom populacijom kako bi mjere koje preduzima bile efikasne. Takođe, veoma važan detalj je i ukupno stanje bezbjednosti, odnosno disciplinski kriterijumi koje uspostavlja menadžment Zavoda. Ukoliko se prema otkrivenim slučajevima unosa droge, zatvorski sistem obračuna efikasno i zakonito, to će predstavljati dobru preventivu u sprječavanju daljeg unosa droge. Mjere koje se preduzimaju za sprječavanje unosa droge u zatvor imaju sledeće ciljeve:

- smanjenje ponude;
- smanjenje potražnje;
- smanjenje štetnih posledica.

Smanjenje ponude obuhvata mjere koje preduzima zatvorski sistem u cilju sprječavanja lakog dostupa drogama. Sektor obezbjeđenja ima ključnu ulogu u preduzimanju ovih mjera. Da bi se postigao ovaj cilj, Sektor obezbjeđenja i svi njegovi pripadnici moraju konstantno preduzimati radnje na sprečavanju unosa droge. Prije svega, te radnje su u domenu operativnog rada (prikupljanja informacija) i konkretnih bezbjednosnih radnji kao što su pretresi. Pобољшanje obaviještenosti, poboljšanje veza sa spoljnim institucijama, npr. policijom, jedan je od metoda sprečavanja unosa. Zavod bi trebalo da obezbijedi i stalno obnavlja efikasna tehnička sredstva koja mogu doprinijeti sprečavanju unošenja droge u

zatvor, kao što su rendgeni i jonizatori. Na prijavnici bi trebalo da rade najiskusniji službenici obezbjeđenja koji će usresrijediti pažnju na posjetioce, a potrebno je praktikovati zatvorene posjete uz konstantan nadzor. U mjerama za smanjenje potražnje učestvuju svi segmenti zatvorskog sistema.

Neophodno je omogućiti licima lišenim slobode da se podvrgnu odgovarajućoj vrsti tretmana dok se nalaze u zatvoru. Takođe, treba pojačati savjetodavni rad od strane psihologa i ljekara. Grupni rad u kome učestvuju lica lišena slobode i zatvorsko osoblje je jedan od metoda za smanjenje potražnje, važno je obezbijediti djelove zatvora u kojima nema droge.

Smanjenje štetnih posledica je cilj koji se ostvaruje kada je već došlo do štetnih posledica po zdravlje lica lišenog slobode koji je uživao drogu. Tu spadaju razna testiranja i pružanje pomoći nakon utvrđivanja rezultata, vakcinacija protiv Hepatitisa B, redovni ljekarski pregledi i kontrole lica za koje se zna da su uživala drogu itd. Pored dobrih pretresa posjetilaca i stvari, Sektor obezbjeđenja mora konstantno preduzimati aktivnosti na traženju droga unutar zatvora i zatvoreničke populacije. U tom smislu, najefikasnija metoda je korišćenje pasa tragača. Zatvorsko osoblje treba da prođe adekvatnu obuku i konstantno se usavršava kako bi ovladali tehnikama posmatranja i praćenja.

Ukoliko posjetioци znaju da su službenici obezbjeđenja oprezni i dobro obučeni, i da na poslovima pretresa rade najiskusniji, to će djelovati značajno preventivno. Ukoliko za to postoji tehnička i kadrovska mogućnost dobro je formirati timove za traženje droge. Video nadzor većine prostorija i objekata je dobar način da se poveća efiksnost borbe protiv zloupotreba droga u zatvorima.

Lica lišena slobode koriste najrazličitija mjesta za skrivanje droge. Oni su uvijek u prednosti u odnosu na službenike obezbjeđenja jer konstantno borave u određenim prostorijama i poznaju sva mjesta efikasna za skrivanje nedozvoljenih stvari i supstanci. Najčešće drogu kriju u ćelijskom namještaju, u šuplinama stolice ili stola, madracima i si. U toaletima drogu kriju u wc školjki, vezanu žicom ili drugim priručnim sredstvima za rub unutrašnje strane. Takođe, u prozorskom oknu, ispod palica parketa, iza slika, postera, ogledala i si.

Prilikom pretresa, posjedovanje određenih stvari može ukazati na zloupotrebu i korišćenje droge. Sirce, narandže ili limunska kiselina se koriste da bi se rastvorio heroin. Folija služi za pušenje heroina ili zagrijavanje smjese, obično je nagorjela i na njoj se nalaze ostaci u obliku kristala. Kao oprema za ubrizgavanje heroina mogu poslužiti kašike, filteri, pertle, svijeće, upaljači i si.

Prilikom traženja droge, službenici obezbjeđenja moraju djelovati organizovano i primjenjivati sve metode za povećanje efikasnosti pretresa, kao što su faktor iznenađenja i držanje u tajnosti plana i namjera.

Zloupotreba droga u zatvorima ima ne samo bezbjednosne posledice, već ona proizvodi propratne rizike, kako za zatvoreničku populaciju, tako i za zatvorsko osoblje, posebno u pogledu zdravstvenog aspekta. Zbog toga je važno da zatvorski sistem ima izgrađenu strategiju sprječavanja zloupotreba droga, kao dokument ili politiku, koja bi bila dio nacionalne strategije prevencije upotrebe droga.

Definicija i predmet kriminologije

Kriminologija je samostalna nauka koja koristeći saznanja i istraživačke postupke nauka o čovjeku i društvu, empirijski proučava kriminalni fenomen tj zločin, njegovog izvršioca i žrtvu, kriminalitet i način na koji društvo reaguje na kriminalno ponašanje.

Treba je postaviti kao:

- **samostalnu nauku sa osobenim predmetom i metodom**
  - odbacuje se shvatanje po kome je ona samo zajednički naziv za kriminološke discipline
- **jedinstvenu nauku**
  - treba zaustaviti rasparčavanje na opštu i posebnu, teorijsku i praktičnu, kliničku i terapijsku, čistu i primenjenu
- **sintetičku nauku**
  - u njoj se stiču i integrišu sva znanja o kriminalnom fenomenu
  - **Interdisciplinarnost** – za proučavanje njenog predmeta je potrebno koristiti znanja i postupke istraživanja iz drugih nauka
  - **Multidisciplinarnost** – nužna pretpostavka njenog razvoja je objedinjavanje u istraživaču mnoštva znanja
    - crpi svoja znanja iz 12 različitih disciplina
    - antropologija, biologija, medicina, psihologija, psihijatrija, pravo – proučavaju pojedinca
    - filozofija, sociologija, etnologija, ekonomija, etika i političke nauke – proučavaju sredinu u kojoj pojedinac obitava
- **teorijsku nauku**
  - uopštava saznanja do kojih se konkretnim istraživanjima dolazi
- **empirijsku nauku**
  - bavi se onim što jeste, realnim pojavama i procesima koji se mogu neposredno opaziti i proučavati

Iako jedinstvena, ne znači da se predmet kriminologije može posmatrati iz jednog ugla. Možemo razlikovati tri ravni, tri dimenzije kriminalne pojave:

1. **fenomenološka dimenzija** proučava pojavne oblike kriminalnog fenomena
2. **etiološka dimenzija** proučava specifičnu uslovljenost kriminalnog fenomena
3. **viktimološka dimenzija** posmatra kriminalnu pojavu iz ugla žrtve

U okviru predmeta kojim se kriminologija bavi mogu se uočiti pet elemenata:

1. **zločin** kao individualna pojava je centralna kategorija ove nauke;
2. **prestupnik** kao autor dela se izdvaja jer u delu nisu konsumirane sve bitne crte tog lica
3. **žrtva dela** se posebno izučava jer je neophodno imati u vidu odnos učinioca i žrtve jer je doprinos žrtve nastanku dela od bitnog značaja
4. **kriminalitet kao masovna pojava** zbog različitog karaktera u odnosu na pojave čiju ukupnost predstavlja
5. **reakcija pojedinca i društva** se izdvaja jer je unošenjem reakcije u krug problema kojim se kriminologija bavi bitno promenjen njen karakter.

Literatura:

- Ignjatović, dr Đorđije, Beograd, Kriminologija, 1992.
- H.Redžepagić, Uvod u policijsku kriminalistiku, Podgorica, 2001.
- Krivokapić, dr Vladimir, mr Milan Žarković, Beograd, Kriminalistika taktika, 1996.
- Radović Milan, Podgorica, Vršenje službe obezbjeđenja i postupanje sa pritvorenicima-priručnik, 2011.
- Rakočević, dr Velimir, Vojinović Nenad, Kriminalistika-priručnik, Danilovgrad, 2016.
- Žarković, dr Milan, Bjelovuk Ivana, Kesić Tanja, Beograd, Kriminalističko postupanje na mestu događaja i kredibilitet naučnih dokaza, 2012.